

Univerzita Karlova
Katolická teologická fakulta
Ústav dějin křesťanského umění

Mgr. Miroslav Šmied

České středověké umění pohledem Katolického dějepisceví

**Příspěvek k historii oboru Dějiny křesťanského umění
v Čechách a na Moravě**

Doktorská disertační práce

AUTOREFERÁT

školitel: Prof. PhDr. Jiří Kuthan, DrSc., Dr. h. c.

Praha 2016

Úvod

Roku 2015 si Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy připomněla dvě významná výročí. Před dvaceti pěti lety se po dlouhém odloučení mohla vrátit do universitního společenství pražského vysokého učení, v němž již od prvopočátku představovala jeden ze čtyř základních pilířů vzdělání. Následně byla na fakultě obnovena výuka Dějin křesťanského umění. Tím bylo navázáno na letitou tradici vzdělávání studentů bohosloví v oblasti, která byla po jejich příchodu do farností nedílnou součástí každodenní praxe. V roce 2003 se z tohoto studijního předmětu podařilo vytvořit samostatný stav se stejným zaměřením, jehož náplní je výuka církevních dějin a historie umění se sakrální tematikou v kontextu dobového vývoje výtvarného umění. V nedávné době byl tento ústav ještě rozšířen o studijní obor Dějiny evropské kultury, v němž jsou studenti seznamováni s kořeny evropské kulturní identity na poli historie, dějin literatury a výtvarného umění.¹

Dějiny křesťanského umění se rozvinuly jako samostatný studijní obor, či můžeme říci samostatná vědní disciplína, ve druhé polovině devatenáctého století.² Postupné pevné zakotvení tohoto oboru na půdě KTF UK tak doplnilo již starší tradici universitní výuky dějin umění v Praze.³ Ty zde našly své místo v roce 1850, kdy byl na stolici nově zřízené Katedry archeologie a dějin umění jmenován profesorem kutnohorský rodák, archeolog a historik Jan

¹ Miroslav ŠMIED (ed.): Ústav dějin křesťanského umění Katolické teologické fakulty Univerzity Karlovy v Praze 2003–2013 (= *Opera Facultatis Theologiae catholicae Universitatis Carolinae Pragensis. Historia et historia artium vol. XIII.*). Praha 2013.

² Jiří KUTHAN: Profesor Josef Cibulka (1886–1968) a studium dějin umění na Karlově universitě. In: Markéta JAROŠOVÁ (ed.): Professori Josef Cibulka ad honorem (= *Opera Facultatis Theologiae catholicae Universitatis Carolinae Pragensis. Historia et historia artium vol. IX.*). Praha 2009, s. 9–14; Jiří KUTHAN: Deset let Ústavu dějin křesťanského umění při Katolické teologické fakultě Univerzity Karlovy (2003–2013). In: Miroslav ŠMIED (ed.): Ústav dějin křesťanského umění Katolické teologické fakulty Univerzity Karlovy v Praze 2003–2013 (= *Opera Facultatis Theologiae catholicae Universitatis Carolinae Pragensis. Historia et historia artium vol. XIII.*). Praha 2013, s. 15–33; Miroslav ŠMIED: Katolické dějepisectví a historie oboru Dějiny křesťanského umění v Čechách. In: Miroslav ŠMIED / František ZÁRUBA (ed.): Ve službách českých knížat a králů. Kniha k počtě profesora Jiřího Kuthana (= *Opera Facultatis Theologiae catholicae Universitatis Carolinae Pragensis. Historia et historia artium vol. XVI.*). Praha 2013, s. 13–27.

³ Martin VAŇÁČ: Výuka jednotlivých oborů na Katolické teologické fakultě Univerzity Karlovy v letech 1891–1939. In: Sborník Katolické teologické fakulty, sv. III. Praha 2000, s. 138.

Erazim Vocel.⁴ Praha tak zaujímá v dějinách našeho oboru v celoevropském měřítku výjimečné místo, protože do té doby se výuka dějin umění etablovala pouze na univerzitách v Königsbergu a Berlíně.⁵ Praha se tak stala především zásluhou místodržitele hraběte Lva Thuna třetím místem, kde našly dějiny umění své pevné místo v universitním prostředí.⁶ Výuka tohoto humanitního oboru se v české metropoli může ohlédnout za úctyhodnou tradicí, jež dala nakonec vzniknout trojici samostatných pracovišť. Po rozdělení Karlo-Ferdinandovy university na českou a německou část, realizovaném v roce 1882, působily v Praze paralelně ústavy dva.⁷ Je třeba připomenout, že právě na německém Institut für Kunstgeschichte byl v osmdesátých a devadesátých letech devatenáctého století činný Josef Neuwirth, který nemalou část svého vědeckého díla věnoval právě výzkumu památek sakrálního umění středověkých Čech.⁸ Tomuto tématu se věnoval i po svém odchodu do Vídně. Byl tak položen solidní základ, na nějž pak mohla navázat řada dalších badatelů v českém jazykovém prostředí, mezi nimiž zastával v prvních desetiletích dvacátého století přední místo pozdější pražský světící biskup Dr. Antonín Podlaha.⁹ Právě jemu se podařilo prosadit pevné zakotvení výuky dějin křesťanského umění na půdě Katolické teologické fakulty, která zde také pod jeho vedením od roku 1892 probíhala. Výuka tohoto oboru na KTF UK tak doplnila stávající dvě pražské katedry. V této podobě obor existoval v následujících několika desetiletích. Slibný vývoj a spolupráci zmíněných pracovišť přerušilo až uzavření českých vysokých škol v roce 1939. V Praze pak zůstal jako hlavní centrum výuky a výzkumu dějin umění právě německý *Institut für Kunstgeschichte*, od roku 1934

⁴ Vojtěch BIRNBAUM: Jan Erazim Vocel zakladatel našich dějin umění. Praha 1942; Klement BENDA: Jan Erazim Vocel – zakladatel českého dějepisu umění. In: Umění 28. Praha 1980, s. 1–21 ; Karel SKLENÁŘ: Jan Erazim Vocel. Zakladatel české archeologie. Praha 1981; Klement BENDA: Jan Erazim Vocel. In: Rudolf CHADRABA / Josef KRÁSA / Rostislav ŠVÁCHA / Anděla HOROVÁ: Kapitoly z českého dějepisu umění I. Praha 1986, s. 87–105.

⁵ Udo KULTERMANN: Geschichte der Kunstgeschichte. Frankfurt a. M. / Berlin / Wien 1981, s. 428.

⁶ Jiří KUTHAN: Deset let Ústavu dějin křesťanského umění při Katolické teologické fakultě Univerzity Karlovy (2003–2013). In: Miroslav ŠMIED (ed.): Ústav dějin křesťanského umění Katolické teologické fakulty Univerzity Karlovy v Praze 2003–2013 (= *Opera Facultatis Theologiae catholicae Universitatis Carolinae Pragensis. Historia et historia artium vol. XIII.*). Praha 2013, s. 15–33.

⁷ František KAVKA: Dějiny University Karlovy. Praha 1963, s. 221–223.

⁸ Milena BARTLOVÁ: Německé dějiny umění středověku v Čechách do roku 1945. In: Pavel SOUKUP / František ŠMAHEL (ed.): Německá medievistika v českých zemích do roku 1945. Praha 2004, s. 68–69.

⁹ Karel CHYTIL: Antonín Podlaha. Praha 1933.

pod vedením profesora K. M. Swobody.¹⁰ Pražský rodák Karl Maria Swoboda pak dokázal vytvořit tým spolupracovníků, s nimiž se na sklonku třicátých let a v období protektorátu věnoval památkám výtvarného umění v českých zemích v kontextu soudobého říšského umění. Na tomto solidním základě vznikla řada vynikajících a průkopnických prací, zejména k období vrcholného středověku a pražské parlérovské gotice. Výsledky jejich úsilí publikované následně v řadě studií a monografií dosud tvoří nedílnou součást naší práce a vědeckého bádání.¹¹

Po osvobození republiky v roce 1945 došlo naopak k uzavření pražské německé university. Po jejím zrušení a vyhnání Němců z Prahy a Čech, byla tato dlouhá tradice násilně přetržena a významné pracoviště našeho oboru přestalo existovat. Zatímco řada Swobodových asistentů našla svá nová působiště ve Spolkové republice Německo, především pak na půdě mnichovské university, samotný K. M. Swoboda se po dvanácti letech pražského působení v roce 1946 vrátil do Vídně, kde získal místo universitního profesora uvolněné odchodem s nacisty spolupracujícího Hanse Sedlmayra.

Po obnovení českého Ústavu dějin umění v Praze fungovala vedle sebe paralelní pracoviště na Filosofické a Katolické teologické fakultě. Tuto praxi snad nejlépe symbolizovala osobnost profesora Josefa Cibulky, který působil na obou ústavech a jehož přednášky na jednotlivých fakultách byly hojně navštěvovány studenty ze sesterských ústavů.¹²

Když byla po komunistickém puči v roce 1948 Římskokatolická církev

¹⁰ Milena BARTLOVÁ: Německé dějiny umění středověku v Čechách do roku 1945. In: Pavel SOUKUP / František ŠMAHEL (ed.): Německá medievistika v českých zemích do roku 1945. Praha 2004, s. 74–76.

¹¹ Jiří KUTHAN: Deset let Ústavu dějin křesťanského umění při Katolické teologické fakultě Univerzity Karlovy (2003–2013). In: Miroslav ŠMIED (ed.): Ústav dějin křesťanského umění Katolické teologické fakulty Univerzity Karlovy v Praze 2003–2013 (= *Opera Facultatis Theologiae catholicae Universitatis Carolinae Pragensis. Historia et historia artium vol. XIII.*). Praha 2013, s. 15–33.

¹² Josef HOBZEK: Josef Cibulka. Nástin životopisný. In: Dobroslav LÍBAL / Milada VILÍMKOVÁ (ed.): Umění věků. Sborník k sedmdesátým narozeninám profesora Dr. Josefa Cibulky. Praha 1956, s. 7–20; Anna MASARYKOVÁ: Pedagogická činnost prof. Dra Josefa Cibulky. In: Dobroslav LÍBAL / Milada VILÍMKOVÁ (ed.): Umění věků. Sborník k sedmdesátým narozeninám profesora Dr. Josefa Cibulky. Praha 1956, s. 21–24; Jiří KUTHAN: Profesor Josef Cibulka (1886–1968) a studium dějin umění na Karlově universitě. In: Markéta JAROŠOVÁ (ed.): Professori Josef Cibulka ad honorem (= *Opera Facultatis Theologiae catholicae Universitatis Carolinae Pragensis. Historia et historia artium vol. IX.*). Praha 2009, s. 11.

vystavena tíživé perzekuci, došlo také na její pražskou fakultu a zde působící osobnosti. Nejprve byla Josefu Cibulkovi odňata možnost působení na Filosofické fakultě a následně musela roku 1950 teologická fakulta opustit universitní společenství úplně. Byla pak vyloučena ze svazku fakult University Karlovy a pod názvem Římskokatolická cyrilometodějská bohoslovecká fakulta odsunuta z Prahy do Litoměřic.¹³ V šedesátých letech vyučoval tento studijní obor Cibulkův někdejší asistent Miloslav Racek.¹⁴ Po smrti profesora Josefa Cibulky v roce 1968 zde v krátkém období 1969–1970 působil jeho další někdejší asistent Josef Zvěřina. Poté výuka oboru Dějiny křesťanského umění postupně zcela zanikla.¹⁵

Na tuto dlouhou tradici bylo navázáno až poté, co společenské změny v naší zemi umožnily návrat KTF do svazku Univerzity Karlovy. Již dvacet tři let zde tedy opět probíhá výuka církevních dějin a dějin křesťanského umění, paralelně s výukou na Ústavu pro dějiny umění a kultury na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy, a navazuje tak na tradici, jejíž kořeny sahají do předminulého století. Existence obou ústavů se v minulosti ukázala jako nesmírně prospěšná pro šíření kulturního povědomí národa a vzdělávání společnosti!¹⁶ Také personální propojení obou institucí se ukazuje jako nesmírně prospěšné, a spolu s mimořádně rozsáhlou ediční činností a pořádáním řady vědeckých setkání, společných akcí a exkurzí, přispívá k dobré spolupráci v rámci akademické

¹³ Vojtěch NOVOTNÝ: Působení Josefa Cibulky na teologické fakultě Karlovy univerzity. In: Markéta JAROŠOVÁ (ed.): Professori Josef Cibulka ad honorem. Sborník příspěvků přednesených na symposiu „Život a dílo profesora Josefa Cibulky“ dne 14. 12. 2007 (= *Opera Facultatis theologiae catholicae Universitatis Carolinae Pragensis. Historia et historia artium vol. IX*). Praha 2009, s. 26.

¹⁴ V letech 1960–1968. Srov. Vojtěch NOVOTNÝ: Působení Josefa Cibulky na teologické fakultě Karlovy univerzity. In: Markéta JAROŠOVÁ (ed.): Professori Josef Cibulka ad honorem. Sborník příspěvků přednesených na symposiu „Život a dílo profesora Josefa Cibulky“ dne 14. 12. 2007 (= *Opera Facultatis theologiae catholicae Universitatis Carolinae Pragensis. Historia et historia artium vol. IX*). Praha 2009.

¹⁵ Vojtěch NOVOTNÝ: Působení Josefa Cibulky na teologické fakultě Karlovy univerzity. In: Markéta JAROŠOVÁ (ed.): Professori Josef Cibulka ad honorem. Sborník příspěvků přednesených na symposiu „Život a dílo profesora Josefa Cibulky“ dne 14. 12. 2007 (= *Opera Facultatis Theologiae catholicae Universitatis Carolinae Pragensis. Historia et historia artium vol. IX*). Praha 2009, s. 28.

¹⁶ Jiří KUTHAN: Profesor Josef Cibulka (1886–1968) a studium dějin umění na Karlově universitě. In: Markéta JAROŠOVÁ (ed.): Professori Josef Cibulka ad honorem (= *Opera Facultatis Theologiae catholicae Universitatis Carolinae Pragensis. Historia et historia artium vol. IX*). Praha 2009, s. 11.

obce.¹⁷

Již ze samotné logiky věci však vyplývá, že oba ústavy mají před sebou plnění řady odlišných úkolů, z nichž některé musí postupně vyplňovat bílá místa české historie, respektive historiografie, která zatím ještě namnoze zůstávají. Pracovníky a studenty Ústavu dějin křesťanského umění tak čeká nelehký úkol pokračovat ve zkoumání duchovních dějin českého národa a jejich následného neméně důležitého představování veřejnosti. Právě na tomto poli bylo již našimi předchůdci vykonáno mnohé. Bylo by možné jmenovat řadu badatelů, osvícených duchovních, kteří věnovali nemálo ze svého volného času, prostředků a energie k prohloubení poznání křesťanské minulosti Čech a Moravy. Zde však k tomu nemáme dostatek prostoru. Snad alespoň ve stručnosti je však nutno připomenout několik nejvýznamnějších osobností, které se podílely na položení základních pilířů české historiografie a tím také na formování českého národního vědomí a identity

Přehled dosavadního bádání

Přestože by se na první pohled mohlo zdát, že v dosavadní historické a historiografické literatuře nebyla katolickému dějepisectví, a zvláště pak katolickému dějepisu umění v českých zemích věnována dostatečná pozornost, opak je pravdou. V podstatě žádná z dosavadních seriózních studií zaměřených na dějiny našeho vědního oboru neopominula věnovat určitý prostor katolickým autorům. Na rozdíl od literárního díla katolických intelektuálů v Čechách a na Moravě, a výkonůna poli výtvarného umění, máme pocit, že doposud chybí na pracovních stolech zájemců o historii našeho oboru souborná práce věnovaná katolickému dějepisectví, a především katolickému dějepisu umění. Tedy v podstatě prehistorii a historii studijního a vědního oboru, pro který se v posledních letech ustálil název **Dějiny křesťanského umění**.¹⁸

¹⁷ Miroslav ŠMIED (ed.): Ústav dějin křesťanského umění Katolické teologické fakulty Univerzity Karlovy v Praze 2003–2013 (= *Opera Facultatis Theologiae catholicae Universitatis Carolinae Pragensis. Historia et historia artium vol. XIII.*). Praha 2013.

¹⁸ V minulosti byla specializace studia s téměř totožnou obsahovou náplní nazývána „Křesťanská archeologie.“

Teprve hlubší zamyšlení nad dobou vzniku tohoto oboru v devatenáctém století, a především pak nad jeho duchovními kořeny, které lze sledovat hluboko, v podstatě až k literárním dílům středověku, nás přivedlo k myšlence podat souhrn těchto děl a osobností, a podat svědectví o jejich práci! Době, ve které jim bylo dáno žít, a prostředí, v němž jim bylo umožněno formovat hlavní duchovní myšlenky. Prohlubovat svůj mnohdy z dnešního pohledu ne dostatečně odborný pohled na monumenty výtvarného umění v našich zemích. Nástin, který se nám před časem podařilo uvést do literatury, byl pouze předznamenáním nyní předkládaného textu, i když i tento se v podstatě drží tehdy vytvořené časové osnovy a základního schématu.¹⁹ Počet osobností byl rozšířen, stejně jako prostor věnovaný jejich jednotlivým dílům. V obecné shodě s tím, jak jsou konstruovány mnohé jiné práce a publikace věnované historiografii, zařazujeme také my na příslušných místech podstatné formulace, myšlenky, a popisy uměleckých děl z pera zmiňovaných autorů. Tedy zcela v souladu s výrokem barokního historiografa Jana Františka Beckovského: „*Knihy z kněh spisovati není hanba.*“²⁰

Byli jsme vedeni snahou o zachování maximální možné autenticity textů a při jejich řazení tak byla určujícím faktorem především snaha o podání nanejvýš výmluvného obrazu doby, zachycujícího veškeré jazykové i myšlenkové proměny v nazírání jednotlivých badatelů na výtvarná díla a stavební, umělecké a historické monumenty naší národní minulosti. Přičemž u jednotlivých ukázek byla určující snaha o pokud možno maximální autenticitu textu, popřípadě výběr co možná nejlepšího překladu. Tak se dostáváme od strohých zmínek, kronikářských záznamů či listinných formulací k textům, jejichž autoři byli již

¹⁹ Jiří KUTHAN: Profesor Josef Cibulka (1886–1968) a studium dějin umění na Karlově universitě. In: Markéta JAROŠOVÁ (ed.): *Professori Josef Cibulka ad honorem (= Opera Facultatis Theologiae catholicae Universitatis Carolinae Pragensis. Historia et historia artium vol. IX.)*. Praha 2009, s. 9–14; Jiří KUTHAN: Deset let Ústavu dějin křesťanského umění při Katolické teologické fakultě Univerzity Karlovy (2003–2013). In: Miroslav ŠMIED (ed.): *Ústav dějin křesťanského umění Katolické teologické fakulty Univerzity Karlovy v Praze 2003–2013 (=Opera Facultatis Theologiae catholicae Universitatis Carolinae Pragensis. Historia et historia artium vol. XIII.)*. Praha 2013, s. 15–33; Miroslav ŠMIED: Katolické dějepiscectví a historie oboru Dějiny křesťanského umění v Čechách. In: Miroslav ŠMIED / František ZÁRUBA (ed.): *Ve službách českých knížat a králů. Kniha k počtě profesora Jiřího Kuthana (= Opera Facultatis Theologiae catholicae Universitatis Carolinae Pragensis. Historia et historia artium vol. XVI.)*. Praha 2013, s. 13–27.

²⁰ Jan KUČERA / Jiří RAK: Bohuslav Balbín a jeho místo v české kultuře. Praha 1983, s. 223.

vedení nikoliv jen obdivem a úctou k osobám zakladatelů či objednavatelů těchto děl, jako tomu bylo u většiny středověkých kronikářů, ale především pak obdivem k jejich kráse a výjimečnému ztvárnění! O takovém přístupu v evropském kontextu dobře vypovídají slova opata cisterciáckého kláštera v Saint Denis u Paříže Sugera či pro české prostředí našeho Beneše Krabice z Weitmile ke stavebním dílům císaře a krále Karla IV. Důležitým aspektem pro předkládanou práci pak bylo hledání kořenů naší národní minulosti, a státní identity!²¹ K tomu všemu v minulosti vydatnou měrou přispívalo formování národního vědomí, popřípadě zemského patriotismu. Jakási neuchopitelná stmelující síla památek národní minulosti. A snaha o připomenutí a uvědomění si toho, co bychom mohli pomocí moderního jazyka dvacátého století označit jako národní svébytnost, či prozaičtěji pocit sounáležitosti a identity. Jak je tomu nanejvýš dobře patrné z děl barokního dějepisce, především pak z nedostižných textů Bohuslava Balbína.

Literatura potřebná ke studiu námi zvoleného tématu je rozmanitá a je jí především samotné literární či později vědecké dílo námi studovaných autorů. Její popis a podrobný rozbor je tedy průvodním motivem celé práce, která je vlastně postavena na v převážné míře knižně a časopisecky publikovaném literárním díle zmiňovaných osobností. Proto nebudeme na tomto místě podrobně opakovat to, co je řečeno později jinde. Vedle samotného výčtu jednotlivých historických prací a literárních děl zasluhují zmínku takové práce, které se věnují historii našeho oboru a historii dějepisce a dějin umění obecně.

Bylo by zajímavé sledovat, jaké osobnosti našeho oboru se v průběhu věků věnovaly dějinám vlastní vědní disciplíny. Ne nadarmo se uvádí, že snad žádná jiná věda než historie si tak nelibuje právě v poznání vlastního vývoje. Pro obor dějiny umění, po dlouhou dobu ostatně vnímaný pouze jako jednu z pomocných věd historických, to platí stejně. Tak v minulosti opakovaně docházelo k ohlédnutí se za vykonaným dílem. Zajímavá je syntéza, zahrnující

²¹ O což se v širším kontextu pokoušíme také v rámci badatelského (řešitelského) týmu grantového projektu Ministerstva kultury: Aplikovaný výzkum a vývoj národní a kulturní identity (NAKI): **DF 13P01OVV017** „Lesk a sláva českého království. Kořeny české státní a národní identity.“

období druhé poloviny devatenáctého století, přesněji (1848–1898), kterou u příležitosti padesátého výročí panování císaře Františka Josefa I. sepsali dva přední protagonisté mladší badatelské generace Antonín Podlaha a Josef Pekař. Ta byla vydána pod názvem *Dějepisectví*, jako jeden ze sešitů sborníku k počtě tohoto jubilea.²² Také Pekařův mladší kolega Josef Šusta, jenž byl snad nejvýznamnějším českým historikem první poloviny dvacátého století, se ve svých universitních přednáškách věnoval historii vlastního oboru. Z poznámek k této své práci následně vydal shrnující syntézu se širokým záběrem historie oboru a jeho vývoje nejen v českých zemích, ale jak bylo Josefu Šustovi vlastní, také v širokém evropském kontextu. Studie *Dějepisectví. Jeho vývoj v oblasti vzdělanosti západní ve středověku a době nové* se tak stala na dlouho dobu základní studijní příručkou pro jmenovanou disciplínu.²³

Za naprosto základní práci, příručkou, bez které se neobejde žádný ze zájemců o dějiny dějepisectví, je kniha Františka Kutnara a Jaroslava Marka *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví*. Zejména pak její nepoměrně lépe dostupné druhé vydání, jež vyšlo v nakladatelství Lidové noviny v roce 1997.²⁴ Tato dosud nepřekonaná a naprosto vyčerpávající práce nám také byla základní pomůckou v orientaci v historii oboru, spolu s přednáškovým cyklem s názvem „Dějiny dějepisectví“ prosloveným Prof. PhDr. Zdeňkem Benešem, CSc. na půdě Katedry historie na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, jehož jsem byl na sklonku devadesátých let minulého století vděčným posluchačem. A byl to především profesor Beneš, kdo mne přivedl k samotnému zájmu o historii této vědní disciplíny.

Vedení snahou o předložení pokud možno uceleného obrazu vývoje zájmu o památky výtvarného umění v českých zemích v duchovním prostředí, rozhodli jsme se věnovat úvodní pasáž materiálu středověkému. Tedy takovému, u něhož může být snadno upozorňováno na to, že do seriózní vědecké práce pojednávající o historii oboru vlastně nepatří. Snad se nám na několika

²² Josef PEKAŘ / Antonín PODLAHA: *Dějepisectví*. Praha 1898.

²³ Josef ŠUSTA: *Dějepisectví. Jeho vývoj v oblasti vzdělanosti západní ve středověku a době nové*. Praha 1946.

²⁴ František KUTNAR / Jaroslav MAREK: *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví*. Praha 1997.

předložených příkladech podařilo pochybnosti tohoto druhu alespoň částečně rozptýlit, protože je to právě středověké kronikářské dějepisectví, které stojí na samém počátku literárních zpracování zájmů o stavební monumenty a památky výtvarného umění, které byly vnímány vzhledem ke své ceně a náročnosti provedení jako výjimečné doklady rozvoje společnosti. V našem středoevropském prostředí pak doslova jako národní a státní monumenty. Jako by již tehdy bylo dobře čitelné, že to jsou a budou právě stavební díla, jejichž prostřednictvím české země doháněly své dosavadní zpoždění za západní Evropou.

Cíle bádání

Na úvod se zamýšlíme nad nejcharakterističtějšími myšlenkovými proudy doby z prostředí západní Evropy, kde nad ostatní vystupují záznamy již zmiňovaného opata cisterciáckého kláštera v Saint Denis u Paříže Sugera, a Gervasia z Canterbury. Texty prvně jmenovaného neuvedl do odborné literatury a kontextu evropského myšlení ve středověku nikdo jiný, než slavný historik umění Erwin Panofsky. Dílo druhého v komparaci s výkladem myšlenek Sugerových pak do české odborné literatury uvedl doc. Jiří Kropáček. A byla to právě Kropáčkova tištěná skripta *Vývoj studia a výkladu západoevropského umění středověku I.* z roku 1972, která nás přivedla na myšlenku sestavení předkládaného textu ve stávající podobě.²⁵ Tedy včetně zahrnutí citací originálních myšlenek pro dotvoření autenticity. Tento inspirační zdroj nás těší o to více, že se můžeme považovat za jednu z posledních generací, která měla možnost navštěvovat přednášky docenta Jiřího Kropáčka, jehož nepochybně právem považujeme za dosud nedoceněnou osobnost české historie umění druhé poloviny dvacátého století.²⁶

Při výběru ukázek z nejstarších domácích literárních památek nám pak byly základní pomůckou příslušné svazky ediční řady FRB – Fontes rerum

²⁵ Jiří KROPÁČEK: *Vývoj studia a výkladu západoevropského umění středověku I.* Praha 1972

²⁶ Jan ROYT: Jiří Kropáček obdarován Hospodinem. In: Miroslav ŠMIED (ed.): *Ústav dějin křesťanského umění Katolické teologické fakulty Univerzity Karlovy v Praze 2003–2013 (= Opera Facultatis Theologiae catholicae Universitatis Carolinae Pragensis. Historia et historia artium vol. XIII.)*. Praha 2013, s. 363–364.

Bohemicarum, jež vycházely na sklonku devatenáctého století v péči nedostižného archiváře a historika Josefa Emlera, a jejich moderní česká edice, která vycházela v nakladatelství Svoboda od roku 1972 až do sklonku osmdesátých let. Jako jejich editoři se do povědomí domácí i zahraniční kulturní veřejnosti natrvalo zapsali Zdeněk Fiala a Marie Bláhová. Především pak kronika Kosmova a Kroniky doby Karla IV.²⁷ Významnou měrou pak k formování našeho textu přispěly některé starší práce, a zejména dílo profesora Jiřího Kuthana, který v minulosti při své práci opakovaně sahal po kronikářských záznamech, jež úžasně dokumentují někdejší povědomí o významu stavebních monumentů a uměleckých památek pro formování národního a státního povědomí společnosti. Tak tomu bylo zejména při sestavování textu, jenž byl následně otištěn v kolektivní monografii věnované korunovačnímu řádu českých králů, na níž jsme měli tu čest se editorsky spolupodílet, *Korunovační řád českých králů. Ordo ad coronandum regem Boemorum*.²⁸ Takové užívání kronikářských záznamů v uměleckohistorické práci se tak pro nás stalo vzorovým!

Pro dobu barokního dějepisectví je u nás v českých zemích dominantní osobností nepochybně Bohuslav Balbín. Balbínovská literatura je ohromující, ale dominuje v ní převážně snaha o zachycení Bohuslava Balbína jako literáta, popřípadě jako historika. Ovšem Balbína jako historika umění vyzvedl opět především až doc. Jiří Kropáček ve svém textu *Historické zájmy v Čechách a Bohuslav Balbín jako historik umění*.²⁹ A znovu pak v podrobné studii zaměřené na Balbínův vztah k pražskému klášteru Na Slovanech, kterou uveřejnil o tři roky později ve sborníku zaměřeném právě na roli klášterů na Sázavě a v Emauzích a jejich významu v českých dějinách a kultuře. Jeho článek s názvem *Klášter Na Slovanech v Praze u Bohuslava Balbína* tak zůstává

²⁷ Marie BLÁHOVÁ / Zdeněk FIALA (ed.): *Kosmova kronika česká*. Praha 1972; Marie BLÁHOVÁ: *Kroniky doby Karla IV.* Praha 1987.

²⁸ Jiří KUTHAN / Miroslav ŠMIED (ed.): *Korunovační řád českých králů. Ordo ad coronandum regem Boemorum*. Praha 2009.

²⁹ Jiří KROPÁČEK: *Vývoj studia a výkladu západoevropského umění středověku I*. Praha 1972, s. 41–48.

klíčovým materiálem, a to včetně částečné edice, k poznání dané problematiky.³⁰ Do třetice se ke jmenovanému tématu vrátil v rovněž třetím svazku monumentálního výstavního katalogu *Die Parler und der schöne Stil 1350–1400* pod názvem *Vorstufen der böhmischen Parlerforschung im Barock*.³¹

Z další balbínovské literatury pak pro nás byla zásadním materiálem dnes již klasická práce Jana Kučery a Jiřího Raka *Bohuslav Balbín a jeho místo v české kultuře*.³² Tato publikace pro nás byla o to cennější, že zde je věnován výrazný prostor také Balbínovým souputníkům, jakým byl především pro dějepis křesťanského umění tak významný Tomáš Jan Pešina z Čechorodu, a baroknímu dějepisectví obecně. Své místo zde má také například jezuita Jan Kořínek. Pro ukázky z Kořínkova nejvýznamnějšího díla *Staré paměti kutnohorské* jsme však použili jejich nejnovější edici, jež vznikla péčí Alexandra Sticha a Radka Lungy v roce 2000.³³ Balbínovo dílo nám pak uzavírá známá edice českého překladu díla *Krásy a bohatství české země*.³⁴

Naopak stále ještě nevytěženým a základním pramenem k poznání života a díla Tomáše Jana Pešiny z Čechorodu, zůstává rozsáhlá životopisná studie Václava Vladimíra Zeleného *Tomáš Jan Pešina z Čechorodu (Životopisná studie)*, která byla uveřejněna na pokračování na stránkách Časopisu českého muzea v letech 1884–1886.³⁵

Osobnost a dílo někdejšího faráře z kostela Panny Marie matky Boží před Týnem na Starém Městě pražském a zakladatele pražské sakrální topografie Jana Floriána Hammerschmidta nám byla přiblížena především vynikající diplomovou prací kolegyně Jany Cíglerové *Historik Jan Florián*

³⁰ Jiří KROPÁČEK: Klášter Na Slovanech v Praze u Bohuslava Balbína. In: Jan PETR / Sáva ŠABOUK: Z tradic slovanské kultury v Čechách. Praha 1975, s. 223–230.

³¹ Jiří KROPÁČEK: Vorstufen der böhmischen Parlerforschung im Barock. In: Anton LEGNER (Hrsg.): Die Parler und der schöne Stil 1350–1400, Bd. 3. Köln 1978, s. 1–3.

³² Jan KUČERA / Jiří RAK: Bohuslav Balbín a jeho místo v české kultuře. Praha 1983.

³³ Alexandr STICH / Radek LUNGA (ed.): Jan KOŘÍNEK: Staré paměti kutnohorské. Praha 2000.

³⁴ Helena BUSINSKÁ (ed.): Bohuslav Balbín: Krásky a bohatství české země. Praha 1986.

³⁵ Václav Vladimír ZELENÝ: Tomáš Jan Pešina z Čechorodu (Životopisná studie). In: Časopis českého muzea 58, Praha 1884, s. 3–22, 250–269, 471–497; 59, Praha 1885, s. 90–108, 226–243; 60 Praha 1886, s. 102–121, 331–357, 554–582.

Hammerschmidt a jeho práce s prameny (Na příkladu díla Prodrumus Gloriam Pragensem), která byla obhájena na FF UK v Praze roku 2009.

Doba národního probuzení byla konstruována především na základě příslušných pasáží v kolektivní publikaci vydané péčí Ústavu pro dějiny umění Akademie věd ČSSR v Praze *Kapitoly z českého dějepisu umění I.*, která nám byla i v jiných ohledech vítanou pomůckou.³⁶ Dále pak příslušné drobné časopisecké studie věnované jednotlivým osobnostem doby. Za velmi přínosnou považujeme především kolektivní monografii *Bohemia docta. K historickým kořenům vědy v českých zemích*, kterou zpracoval tým badatelů zabývajících se soustavně dějinami vědy v českých zemích pod vedením Antonína Kostlána.³⁷ Pro oblast rozvoje vědy v době národního obrození pak zejména zde publikovaný článek samotného Antonína Kostlána *Prosazování myšlenky Akademie věd v českých zemích raného novověku (16.–18. století)*.³⁸ Dále pak článek Magdaleny Pokorné *Královská česká společnost nauk*.³⁹

Naopak do jistého informačního vakua vstupuje zájemce o katolické dějepisectví s počátkem devatenáctého století. Snad je to dáno tím, že se zájem společnosti v Čechách v této době postupně obracel ke katolické církvi do značné míry zády. Počínaje obdobím dopadu josefínských reforem, tedy s počátkem nově nastupujícího devatenáctého století klérus v Čechách – méně již na Moravě – ustupuje do pozadí a postupně přestává plnit svoji dosavadní funkci hlavního činitele na poli vzdělanosti, historie a kultury. Vyniká zde zejména několik kanovníků svatovítské a vyšehradské kapituly, mezi nimiž má nepochybně primát Václav Michal Pešina z Čechorodu se svým heroickým úsilím o dostavbu pražské katedrály.⁴⁰ Na Vyšehradě byl pak jako jeho protějšek

³⁶ Rudolf CHADRABA / Josef KRÁSA / Rostislav ŠVÁCHA / Anděla HOROVÁ (ed.): *Kapitoly z českého dějepisu umění I.* Praha 1986.

³⁷ Alena MÍŠKOVÁ / Martin FRANC / Antonín KOSTLÁN (eds.): *Bohemia docta. K historickým kořenům vědy v českých zemích.* Praha 2010.

³⁸ Antonín KOSTLÁN: *Prosazování myšlenky Akademie věd v českých zemích raného novověku (16.–18. století)*. In: Alena MÍŠKOVÁ / Martin FRANC / Antonín KOSTLÁN (eds.): *Bohemia docta. K historickým kořenům vědy v českých zemích.* Praha 2010, s. 33–57.

³⁹ Magdalena POKORNÁ: *Královská česká společnost nauk*. In: Alena MÍŠKOVÁ / Martin FRANC / Antonín KOSTLÁN (eds.): *Bohemia docta. K historickým kořenům vědy v českých zemích.* Praha 2010, s. 58–144 (pro inkriminované období pak zejména s. 58–95).

⁴⁰ Marie BENEŠOVÁ: *Význam snu při dostavbě katedrály sv. Víta*. In: Marta OTTLOVÁ / Milan POSPÍŠIL (ed.): *Proudy české umělecké tvorby 19. století: sen a ideál.* Praha 1990, s. 58–62.

činný Mikuláš Karlach. Ještě dlouho před Karlachem však na sebe na poli dějin křesťanského umění upozornil především nesídelní kanovník vyšehradský Josef František Devoty, jehož v odborné literatuře svým vynikajícím článkem nedávno připomněla Dana Stehlíková.⁴¹ Devoty se nesmazatelně zapsal do české historiografie především texty věnovanými kutnohorským památkám. Již předtím bylo na jeho dílo, především pak na jeho vydání Kořínkových *Starých pamětí kutnohorských* upozorňováno. A to především s jeho snahou o zmírnění někdejší Kořínkovy protihusitské rétoriky.⁴²

Přestože vedle pozdějšího Eduarda Šittlera ani jeden z ostatních vyšehradských kanovníků nebyl badatelem v dnešním slova smyslu, přínos některých z nich pro dějepis umění v Čechách je natolik veliký, že si je dovoluujeme zařadit do předkládaného výčtu osobností. Stejně jako trojici zahraničních badatelů z církevního prostředí, jejichž úsilí se potom stalo jejich českým kolegům do značné míry vzorem.

Na prvním místě je nutno jmenovat kolínského kanovníka Ferdinanda Franze Wallrafa, dále jeho mladšího kolegu Alexandra Schnütgena a jejich cášského kolegu Franze Bocka. První ze jmenovaných, nashromáždil sbírku, jejíž těžiště sice nespočívalo výhradně ve středověkém umění, ale jeho kolekce zejména středověkých deskových obrazů, zaměřená na okruh kolínské malby, patří ke svého druhu vyjímečným počínům, a proto si nepochybně zaslouhuje zařazení do našeho seznamu. Sbíрка poskytla základ mimořádnému muzeu, nesoucímu dodnes kanovníkovo jméno. Rovněž Alexander Schnütgen se nesmazatelně zapsal do dějin evropské medievistiky shromážděním rozsáhlé sbírky převážně středověkých plastik a předmětů z oblasti uměleckého řemesla. Tento soubor se stal základem Schnütgenova muzea v Kolíně nad Rýnem.⁴³ Muzeum je díky svému výstavnímu programu i řadě exponátů velmi důležité především pro oblast výzkumu parlérovského umění. Třetím badatelem a

⁴¹ Dana STEHLÍKOVÁ: Dary vyšehradských kněží Národnímu muzeu v Praze. Josef František Devoty. In: Královský Vyšehrad IV. Praha 2012, s. 356–359.

⁴² Jan KUČERA / Jiří RAK: Bohuslav Balbín a jeho místo v české kultuře. Praha 1983, s. 215; Alexandr STICH / Radek LUNGA (ed.): Jan KOŘÍNEK: Staré paměti kutnohorské. Praha 2000, s. 316–331.

⁴³ Hiltrud WESTERMANN – ANGERHAUSEN / Manuela BEER (Hrsg.): 100 Jahre Schenkung Schnütgen. Eine Chronik. Köln 2006.

historikem středověkého církevního umění byl cášský sídelní kanovník Franz Bock. Byl průkopníkem a v podstatě zakladatelem úsilí o sbírání a zkoumání středověkých textilií. Jejichž rozsáhlý soubor v Cáchách vytvořil. Vedle toho se věnoval také památkám středověkého zlatnictví a uměleckého řemesla. Oba tyto jeho zájmy jej přivedly až do českých zemí a do Prahy, kde byl jeho průvodcem svatovítský kanovník Václav Michal Pešina z Čechorodu.⁴⁴ Právě Bockova studie věnovaná pražskému svatovítskému pokladu je nejstarším odborným textem o tomto jedinečném souboru zlatnických památek.⁴⁵

Teprve závěr devatenáctého století, který sebou přinesl pevné etablování oboru na univerzitní půdě, poskytl prostor pro nové ocenění umělecko-historické, topografické, a církevně historické práce. Tak s nástupem století dvacátého byly jednotlivým osobnostem našeho oboru věnovány rozsáhlé jubilejní studie, slavností výtisky či rozsáhlé nekrology, jimiž se s nimi připomenutím jejich díla odborná a celá kulturní veřejnost loučila.

Sborníky, slavnostní tisky a nekrology za představiteli katolického dějepisu umění v Čechách

Protože všichni čtyři nejvýznačnější představitelé katolického dějepisu umění v Čechách na přelomu devatenáctého a dvacátého století byly milovníky knih, a proslulými bibliofily, dočkaly se postupně jejich osobnosti také oslavy v podobě slavnostních sborníků, zvláštních tisků, svátečních vzpomínek a

⁴⁴ K osobnosti Franze Bocka: Birgitt BORKOPP: Der Aachener Kanonikus Franz Bock (1823–1899) und seine Textilsammlungen. Ein Beitrag zur Geschichte der Kunstgewerbe im 19. Jahrhundert, (disertační práce), Bonn 1991; Wolfgang CORTJAENS: Kanonikus Franz Bock und die „Kleinodien des Heiligen Römischen Reiches Deutscher Nation“ (1864). In: Mario KRAMP (Hrsg.): Krönungen Könige in Aachen – Geschichte und Mythos. II. Bd. Aachen 2000, s. 768–773. V české literatuře srov. Karel OTAVSKÝ: Kult nástrojů Kristova umučení za Karla IV. a karlštejnská látka s anděly. In: Klára BENEŠOVSKÁ / Kateřina KUBÍNOVÁ (ed.): Emauzy. Benediktinský klášter Na Slovanech v srdci Prahy. Praha 2007, s. 72.

⁴⁵ Franz BOCK: Die Kroninsignien Böhmens. In: Mittheilungen der k. k. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Baudenkmale II, Wien 1857, s. 231–236; Franz BOCK: Der Schatz von St. Veit zu Prag. In: Mittheilungen der k. k. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der kunst- und historischen denkmale XIV, Wien 1869, s. 9–34.

v neposlední řadě oslavných nekrologů.⁴⁶ Jako první odešel z tohoto světa generačně nejstarší Ferdinand Josef Lehner. Jak bývá v akademické obci zvykem, jeho úmrtí bylo následováno vydáním dvojice nekrologů. Ostatně tak, jak se dělily Lehnerovy celoživotní zájmy. První, představující jmenovaného především jako duchovního, propagátora chrámového zpěvu, člena Křesťanské akademie a vydavatele časopisů *Cyril a Method*, byl otištěn na stránkách *Časopisu katolického duchovenstva*.⁴⁷ Jeho autor Václav Müller, zde vyzdvihnul mimo Lehnerův zájem o výtvarné umění také jeho společenská ocenění: vyznamenání řádem železné koruny třetí třídy, a jmenování papežským komořím z roku 1890.

Druhý nekrolog za Ferdinanda Josefa Lehnera byl otištěn na stránkách tehdy nejvýznamnějšího umělecko-historického časopisu vycházejícího na území Českého království, *Památek archeologických*. Zde byl zemřelý připomenut odborné veřejnosti především jako milovník umění a vydavatel časopisu *Method*, zaměřeného především na památky křesťanského umění. Jako Lehnerův největší výkon bylo pak hodnoceno jeho úsilí na přípravě vydání monumentálního díla *Dějiny umění národa českého*, jež zůstalo nakonec omezeno pouze na tři svazky prvního dílu věnovaného románskému umění v Čechách.⁴⁸

U příležitosti desátého výročí Lehnerovy smrti, byla proslovena přednáška jeho mladšího kolegy Dr. Karla Chytila, který se snažil poukázat na význam zemřelého pro český dějepis výtvarného umění.⁴⁹ Možná to bylo dáno do značné míry tím, že organizátorem akce byl Institut „Msgr. Ferdinanda Lehnera“, sídlící v meziválečném období ve stejné budově v Břehové ulici na Starém Městě pražském jako Chytilův Ústav dějin umění, že se Chytil ve svém hodnocení

⁴⁶ Máme zde na mysli: Ferdinanda Josefa Lehnera, Antonína Podlahu, Eduarda Šittlera a Josefa Cibulku.

⁴⁷ *Časopis katolického duchovenstva* 2+3. Praha 1914, s. 258.

⁴⁸ Ferdinand Josef LEHNER: *Dějiny umění národa českého. Doba románská. Architektura I.* Praha 1903, ad.

⁴⁹ Karel CHYTEL: Ferdinand Lehner. Jeho působení a jeho historicko-umělecký ústav. In: *Ročenka kruhu pro pěstování dějin umění za rok 1924.* Praha 1924; Karel CHYTEL: Ferdinand Josef Lehner. Jeho působení a jeho historicko-umělecký ústav (samostatný otisk textu přednášky proslovené k desátému výročí smrti F. J. Lehnera). Praha 1925.

Lehnerova díla omezil na konstatování jeho obdivného badatelského úsilí. Ve své řeči se tak evidentně záměrně zdržel kritického hodnocení Lehnerova díla a přešel mlčením starší hlasy, které se v prostředí české odborné veřejnosti objevily již po zveřejnění jeho první velké monografie věnované Kodexu Vyšehradskému.⁵⁰ Zvláště radikální byl v tomto případě odsudek ve Vídni působícího Maxe Dvořáka.⁵¹ Text Chytilovy přednášky byl následně vydán ve formě malé brožury nákladem Lehnerova institutu. Zmiňované texty tak patří vedle toho, co o sobě a své vlastenecké práci napsal sám Lehner v předmluvě *Dějiny umění národa českého* a na stránkách časopisu *Method* k hlavním pramenům sloužícím k poznání jeho života a díla.

Snad bylo dáno Chytilovým postavením, že se mu o řadu let později dostalo podobného úkolu i v případě generačně mladšího Antonína Podlahy. Pražský světící biskup dr. Antonín Podlaha zemřel po dlouhé nemoci v Praze dne 14. února 1932. Již v okamžiku jeho úmrtí byla tato smrt vnímána jako tragické ochuzení duchovního života v Československu. Předčasná smrt obdivovaného člověka se stala impulsem pro rozsáhlou vydavatelskou činnost, která spontánně vzešla z okruhu Podlahových nejbližších přátel a spolupracovníků, i když oboje se ve většině případů díky mimořádně přátelské povaze pana biskupa Podlahy povětšinou prolínalo. Chytilův stručný životopis Antonína Podlahy byl vydán nákladem České akademie věd a umění v Praze roku 1933.⁵² Podrobně je zde vylíčena především Podlahova badatelská a vlastenecká činnost, jejímž vyvrcholením byl jeho podíl na přípravě a uspořádání slavností konaných u příležitosti svatováclavského milénia v roce 1929. V nich viděl Karel Chytil shodně s ostatními vyvrcholení biskupova života. A to vyvrcholení nejen duchovní a pracovní, ale také ve smyslu vydání veškerých tělesných sil... Druhá část publikace je dílem Podlahova přítele a spolupracovníka Jindřicha Šámala, který zde sestavil autorovu kompletní

⁵⁰ Ferdinand Josef LEHNER: Česká škola malířská XI. věku. Praha 1901.

⁵¹ Jaromír PEČÍRKA (ed.): Max DVOŘÁK: Listy o životě a umění. Dopisy Jaroslavu Gollovi, Josefu Pekařovi a Josefu Šustovi. Praha 1943, s. 82.

⁵² Josef CHYTIL: Antonín Podlaha. Praha 1933.

bibliografii. Brožura se tak v následujících desetiletích stala hlavním zdrojem informací všech dalších badatelů a zájemců o osobnost Antonína Podlahy.

Protože biskup Antonín Podlaha odešel z tohoto světa neočekávaně a hlavně předčasně, byla mu u příležitosti jeho nedožitých sedmdesátých narozenin, a zároveň u příležitosti třetího výročí jeho smrti věnována výjimečná publikace *Sváteční člověk*. Je to kniha, ve které se se jmenovaným v podstatě rozloučila celé plejáda nejvýznačnějších představitelů duchovního a kulturního života v tehdejší Československu. Jedná se o soukromý tisk vydaný v malém nákladu tří set číslovaných výtisků, jenž byl již v době svého vzniku bibliofilii.⁵³ Knihu k vydání připravil pozdější pražský světící biskup Jan Lebeda. Ten byl také autorem stejnojmenné publikace vydané Katolickou charitou v roce 1965 u příležitosti stého výročí Podlahova narození.⁵⁴ V nedávné době se Antonín Podlaha dočkal ještě několika drobných studií.⁵⁵

Nepoměrně menší pozornosti se dostalo osobnosti Podlahova dlouholetého spolupracovníka, vyšehradského sídelního kanovníka a pozdějšího faráře u sv. Prokopa na Žižkově Eduarda Šittlera. Základním materiálem pro jeho život a dílo nám tedy byly především jeho publikace. Z literatury o něm potom především zásadní článek Dany Stehlíkové.⁵⁶ Ze starších materiálů pak zejména nekrolog, kterým se za Šittlerovým dílem ohlížel Karel Gut.⁵⁷

Jinak je tomu u posledního ze čtveřice kněží, kteří stáli u zrodu a pevného etablování dějin křesťanského umění jako samostatné vědní disciplíny. Josef Cibulka se věnoval po celou dobu svého plodného života stejnou měrou životu duchovnímu, či snad lépe řečeno duchovního, křesťanské archeologii a společenskému životu. Na tomto místě si snad můžeme dokonce dovolit říci, že

⁵³ Jan LEBEDA (ed.): *Sváteční člověk*. Vzpomínky přátel a ctitelů na českého biskupa Antonína Podlahu o třetím výročí jeho smrti. Praha 1935.

⁵⁴ Jan LEBEDA: *Sváteční člověk*. Život biskupa Antonína Podlahy. Praha 1965.

⁵⁵ Zdeněk KUCHYŇKA: Biskup Antonín Podlaha, sběratel a mecenáš., In: *Časopis společnosti přátel starožitností* 118/2010, s. 193–206.

⁵⁶ Dana STEHLÍKOVÁ: Dary vyšehradských kněží Národnímu muzeu v Praze. Eduard Šittler. In: *Královský Vyšehrad IV*. Praha 2012, s. 361–366.

⁵⁷ Karel GUTH: Msgr. Eduard Šittler. In: *Časopis společnosti přátel starožitností československých v Praze* XXXX. Praha 1932, s. 51.

Josef Cibulka se cítil být v první řadě universitním pedagogem a historikem křesťanského umění a teprve na druhém místě vnímal svou funkci duchovní. A byly to právě jeho osobní vazby a společenské kontakty k velkému počtu osob činných v kulturním světě, které stály za zrodem dvojice sborníků, věnovaných k jeho významným životním jubileím. Přičemž první ze jmenovaných knih, bibliofilský svazeček s poetickým názvem *Sexaginta pouhá finta. Hors-d'oeuvres variés. K šedesátce prof. Josefa Cibulky* vydaný roku 1946 a věnovaný k Cibulkovým šedesátým narozeninám, je v první řadě dárkem osobním a má daleko k často málo záživným odborným sborníkům, jejichž vydávání se stalo v prostředí humanitních věd tradicí. Kniha byla vydána ve velmi omezeném nákladu jednoho sta padesáti číslovaných výtisků, v náročném provedení s volně loženými listy doprovázenými grafikami a kresbami tehdejších předních československých umělců: Maxe Švabinského, Adolfa Hoffmeistera, Františka Tichého, Cyrila Boudy, Jaroslava Muziky či Františka Horejce a dalších. Drobný svazeček tak dodnes patří k ozdobě knihoven českých historiků výtvarného umění.

Také další kulaté narozeniny profesora Cibulky byly oslaveny příležitostným tiskem – jubilejním sborníkem, nazvaným příhodně *Umění věků*.⁵⁸ Pro formování našich představ o životě a díle Josefa Cibulky je pro nás důležitá zejména úvodní pasáž věnovaná Cibulkovu životu, jejímž autorem je Josef Hobzek.⁵⁹ Také následující ve sborníku obsažená studie se zamýšlí nad působením Josefa Cibulky jako pedagoga. Sepsala ji Anna Masaryková.⁶⁰ Následuje řada odborných studií od tehdejších nejpřednějších českých historiků výtvarného umění.

⁵⁸ Dobroslav LÍBAL / Milada VILÍMKOVÁ (ed.): *Umění věků. Sborník k sedmdesátým narozeninám profesora Josefa Cibulky*. Praha 1956.

⁵⁹ Josef HOBZEK: *Josef Cibulka – Nástin životopisný*. In: Dobroslav LÍBAL / Milada VILÍMKOVÁ (ed.): *Umění věků. Sborník k sedmdesátým narozeninám profesora Josefa Cibulky*. Praha 1956.

⁶⁰ Anna MASARYKOVÁ: *Paedagogická činnost prof. Dra Josefa Cibulky*. In: Dobroslav LÍBAL / Milada VILÍMKOVÁ (ed.): *Umění věků. Sborník k sedmdesátým narozeninám profesora Dr. Josefa Cibulky*. Praha 1956, s. 21–24.

Také poslední z publikací věnovaných vzpomínce na profesora Cibulku je důležitým pramenem k pochopení jeho nepochybně velmi složité osobnosti. Není jistě náhodou, že se o její vydání zasloužili pracovníci Ústavu dějin křesťanského umění Katolické teologické fakulty, tedy pracoviště, které má v pracích profesora Cibulky svůj logický základ a v jeho díle spatřuje jeden z pilířů vlastní současné existence. Na přípravě svazečku s poetickým názvem *Professori Josef Cibulka ad honorem* se podílela kolegyně Dr. Markéta Jarošová.⁶¹

Sborník vznikl jako výsledek přátelského setkání žáků a pamětníků prof. ThDr. et PhDr. Josefa Cibulky s jeho pokračovateli na Ústavu dějin křesťanského umění KTF UK v Praze, které se uskutečnilo dne 14. prosince 2007. V tomto adventním čase zazněly vzpomínky na Cibulkovu pedagogickou činnost a jeho působení na Filosofické a Katolické teologické fakultě. Písemná podoba této série vzpomínek na největší osobnost oboru Dějiny křesťanského umění, a jednu z největších osobností oboru Dějiny umění v meziválečném Československu, pak dostala tuto sborníkovou formu. Jmenované texty byly ještě doplněny několika ukázkami z osobní korespondence prof. Cibulky a vybraným souborem reprintovaných nejvýznamnějších článků prof. Cibulky, které byly v době vydání sborníčku i v odborných knihovnách již těžko dostupné.

Metodika bádání

Naposledy došlo ke stručnému shrnutí vývoje našich oborů ve dvojici studií uveřejněných u příležitosti oslavy desátého výročí založení Ústavu dějin křesťanského umění Katolické teologické fakulty v Praze v roce 2013.⁶² Přičemž

⁶¹ Markéta JAROŠOVÁ (ed.): *Professori Josef Cibulka ad honorem* (= *Opera Facultatis Theologiae catholicae Universitatis Carolinae Pragensis. Historia et historia artium vol. IX.*). Praha 2009.

⁶² Jiří KUTHAN: Deset let Ústavu dějin křesťanského umění při Katolické teologické fakultě Univerzity Karlovy (2003–2013). In: Miroslav ŠMIED (ed.): *Ústav dějin křesťanského umění Katolické teologické fakulty Univerzity Karlovy v Praze 2003–2013*, (= *Opera Facultatis Theologiae catholicae Universitatis Carolinae Pragensis. Historia et historia artium vol. XIII.*). Praha 2013, s. 15–33; Miroslav ŠMIED: Katolické dějepisectví a historie oboru Dějiny křesťanského umění v Čechách. In: Miroslav ŠMIED / František ZÁRUBA (ed.): *Ve službách českých knížat a králů. Kniha k počtě profesora Jiřího Kuthana* (= *Opera Facultatis Theologiae catholicae Universitatis Carolinae Pragensis. Historia et historia artium vol. XVI.*). Praha 2013, s. 13–27.

základním materiálem pro studium historie umění v Čechách a na Moravě i nadále zůstává klasická práce kolektivu autorů z ÚDU AV ČSSR *Kapitoly z dějepisu výtvarného umění v Čechách I. a II.*⁶³ Pro zasazení událostí do soudobého evropského kontextu a vývoje pak především studie Udo Kultermanna *Geschichte der Kunstgeschichte.*⁶⁴

⁶³ Rudolf CHADRABA / Josef KRÁSA / Rostislav ŠVÁCHA / Anděla HOROVÁ: Kapitoly z českého dějepisu umění I., II. Praha 1986.

⁶⁴ Udo KULTERMANN: *Geschichte der Kunstgeschichte.* Frankfurt a. M. / Berlin / Wien 1981.

Obsah a struktura disertační práce

1 K historii oboru dějiny křesťanského umění	13
1.1 Přehled dosavadního bádání	18
1.2 Sborníky, slavnostní tisky a nekrology za představiteli katolického dějepisu umění v Čechách	29
2 Středověké prameny k dějinám umění v Evropě	36
2.1 Opat cisterciáckého opatství v Saint Denis u Paříže – Suger	38
2.2 Gervasius z Canterbury	42
3 Nejstarší prameny k památkám křesťanského umění v Českých zemích	48
3.1 Kristián	49
3.2 Kosmas	53
3.3 Mnich sázavský	59
3.4 Kanovník vyšehradský	71
3.5 Vincencius	78
3.6 Druhé pokračování Kosmovo	80
3.7 Kronika tak řečeného Dalimila	81
3.8 Kronika Zbraslavská	83
3.9 František Pražský	90
3.10 Beneš Krabice z Weitmile	96
3.11 Inventáře pokladů a chrámového vybavení	105
3.12 Staročeská próza a exempla – Gesta romanorum	108
3.13 Historiografie doby husitské a prameny k dějinám umění v době humanismu	110
4 Barokní dějepisectví	112
4.1 Bohuslav Balbín	117

4.2 Jan Kořínek	128
4.3 Tomáš Jan Pešina z Čechorodu	137
4.4 Jan Ignác Dlouhoveský z Dlouhé Vsi	152
5 Histiografové Balbínova okruhu a jeho pokračovatelé	157
5.1 Vývoj barokní historiografie na Moravě	157
5.1.1 Matěj Benedikt Bolelucký	158
5.1.2 Jan Jiří Středovský	1159
5.2 České království	160
5.2.1 Jan Tanner	160
5.2.2 Jan František Beckovský	162
5.2.3 Jan Florián Hammerschmidt	163
6 Osvícenství v Evropském kontextu a počátek vědeckého pojetí dějin výtvarného umění	173
6.1 Osvícenství v Českých zemích a role příslušníků řádu benediktinů a piaristů na formování obrazu národní minulosti	179
6.1.1 Rajhradský klášter jako ohnisko vzdělanosti a historiografie na Moravě	187
6.1.2 Magnoald Ziegelbauer	188
6.1.3 Bonaventura Josef Piter	193
6.2 Piaristé a jejich role na vytváření nového historického obrazu Čech	195
6.2.1 Gelasius Dobner	195
6.2.2 Mikuláš Adaukt Voigt	199
6.2.3 Topografie	205
6.2.4 Jaroslav Schaller	208
7 Rozmach oboru dějiny křesťanského umění v devatenáctém století	210
7.1 Pražští kanovníci jako stavebníci a objednatelé uměleckých děl	215
7.1.1 Královská kolegiátní kapitula sv. Petra a Pavla na Vyšehradě	215
7.1.2 Jan Václav Ditrich z Lilienthálu	216

7.1.3 Jan Vojtěch Tomáš Berghauer	218
7.1.4 Josef František Dewoty	225
7.1.5 Vojtěch Ruffer	227
7.1.6 Václav Svatopluk Štulc	229
7.1.7 Mikuláš Karlach	230
7.2 Metropolitní kapitula u svatého Víta	232
7.2.1 Václav Michal Pešina rytíř z Čechorodu	233
7.3 Komparace situace v českém prostředí s kanovnickým mecenátem a sběratelstvím v německých zemích: Ferdinand Franz Wallraf, Alexander Schnütgen a Franz Bock	243
7.3.1 Ferdinand Franz Wallraf	244
7.3.2 Alexander Schnütgen	246
7.3.3 Franz Bock	249
7.4 Dějiny křesťanského umění na Moravě	251
7.4.1 Vincenc Weintrit	253
7.4.2 Benediktinský klášter v Rajhradě u Brna jako centrum moravské historiografie	260
7.4.3 Gregor Tomáš Wolný	261
7.4.4 Beda Franciscus Dudík	262
8 Katolický dějepis umění v Čechách na přelomu devatenáctého a dvacátého století	265
8.1 Karel Navrátil	265
8.2 František Ekert	266
8.3 Jan Kapistrán Vyskočil	268
9 Zakladatelské osobnosti oboru	272
9.1 Ferdinand Josef Lehner	273
9.2 Antonín Podlaha	291
9.3 Eduard Šittler	317
9.4 Josef Cibulka	333

Teoretický a praktický přínos disertační práce

Jako hlavní cíl předkládané disertační práce si klademe vytvoření syntézy katolického dějepisu umění v českých zemích, a to včetně jeho historických kořenů ve středověkém kronikářství, přes období barokního dějepisectví, a rozkvět oboru v devatenáctém a dvacátém století, až po současnost. A zejména následné zpřístupnění problematiky veřejnosti. Zejména studentům oboru, kterým by mohl text v ideálním případě sloužit jako studijní a pomůcka ke studiu specializací a přednáškových kurzu „**Historiografie a metodologie dějin umění**“ a „**Historie oboru Dějiny křesťanského umění**“.

Seznam publikací doktoranda

Životopisná data:

Narozen 21. září 1978 v Praze.

- 1994 – 1998 studium na střední škole pro knihkupce a nakladatelské pracovníky v Praze
- 2001 – 2002 pedagog na ZŠ Stříbrná Skalice
- 2002 – 2010 studium oboru historie a dějiny umění na Filozofické fakultě UK v Praze
- 2005 uděleno stipendium ceny Gottfrieda von Herdera - Alfred Toepfer Stiftung F.V.S. Hamburg
- 2005 – 2006 stipendijní pobyt na Universität Wien – Institut für Kunstgeschichte
- 2006 – dosud vědecký pracovník a pedagog Ústavu dějin křesťanského umění Katolické teologické fakulty Univerzity Karlovy v Praze
- 2010 obhájena diplomová práce s názvem „Šíření kultu Karla Velikého v době vlády Karla IV.“ na Ústavu pro dějiny umění Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze
- 2010 – dosud doktorandské studium na Katolické teologické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Práce: „České středověké umění pohledem katolického dějepisectví“
- 2013 - odborný asistent Ústavu dějin křesťanského umění Katolické teologické fakulty Univerzity Karlovy v Praze

Hlavní oblasti vědeckého zájmu

Románské a gotické sakrální umění v kontextu evropského vývoje dějin umění a kultury.

Výzkum patrocinií středověkých kostelů.

Architektura 19. století v Čechách.

Historie oboru dějiny umění.

Bibliografie

Monografie

1/ **Praga sacra. K vizi posvátné Prahy císaře Karla IV.** NLN, Praha 2016, 336 s. (v tisku)
(ISBN: 978-80-7422-559-8)

Kapitoly v týmových publikacích, články

1/ **Příspěvek k ikonografii výzdoby kostela sv. Jakuba Většího ve Stříbrné Skalici –
Rovné.**

In: Jan John/ Miroslav Kovář (ed.): *Opracování kamene. (=Sborník muzea Středního Posázaví v Ratajích nad Sázavou a Archeologické společnosti při katedře Archeologie Západočeské univerzity v Plzni 3)*. Praha / Plzeň 2006, s. 105–116.

(ISBN 80-87025-09-1)

2/ **Ediční řada: Opera Facultatis theologiae catholicae Universitatis Carolinae
Pragensis. Historia et historia artium.** In: Miroslav Šmied (ed.): *Ústav dějin*

křesťanského umění Katolické teologické fakulty Univerzity Karlovy v Praze 2003 – 2013. (=Opera Facultatis theologiae catholicae Universitatis Carolinae Pragensis. Historia et historia artium. Vol. XIII.) Praha 2013, s. 344–352.

(ISBN 978-80-7422-247-7)

3/ **Centrum obrazové dokumentace Evropského kulturního dědictví.** In: Miroslav
Šmied (ed.): *Ústav dějin křesťanského umění Katolické teologické fakulty Univerzity
Karlovy v Praze 2003 – 2013. (=Opera Facultatis theologiae catholicae Universitatis*

Carolinae Pragensis. Historia et historia artium. Vol. XIII.) Praha 2013, s. 354–361. –
společně s Jiřím Kuthanem.

(ISBN 978-80-7422-247-7)

- 4/ **Svatý Jindřich a svatá Kunhuta, bamberští světci v Praze jako duchovní reprezentanti imperiálních ambicí českých králů.** (Die hll. Heinrich und Kunigunde – die Bamberger Heiligen in Prag als geistliche Repräsentanten der Grossmachtsambitionen der Böhmenkönige.) In: Miroslav Šmied/ František Záruba (ed.): Svatá Anežka česká a velké ženy její doby. Die heilige Agnes von Böhmen und die grossen Frauengestalten Ihrer Zeit. (=Opera Facultatis theologiae catholicae Universitatis Carolinae Pragensis. Historia et historia artium. Vol. XIV.) Praha 2013, s. 166–183.

(ISBN 978-80-7422-242-9)

- 5/ **Znázornění Nebeského Jeruzaléma ve výzdobě kostela sv. Jakuba v Rovné u Stříbrné Skalice v kontextu benediktinské výtvarné kultury 12. století.** In: Markéta Jarošová/ Radka Těšínská – Lomičková (ed.): Ora et labora. Vybrané kapitoly z dějin a kultury benediktinského řádu. (=Opera Facultatis theologiae catholicae Universitatis Carolinae Pragensis. Historia et historia artium. Vol. XV.) Praha 2013, s. 184–205.

- 6/ **Katolické dějepisectví a historie oboru Dějiny křesťanského umění v Čechách.** (Katolische Geschichtsschreibung und die Geschichte des Fachbereichs „Geschichte der christlichen Kunst“) In: Miroslav Šmied/ František Záruba (ed.): Ve službách českých knížat a králů. Kniha k počtě profesora Jiřího Kuthana. (=Opera Facultatis theologiae catholicae Universitatis Carolinae Pragensis. Historia et historia artium. Vol. XVI.) Praha 2013, s. 13–27.

(ISBN 978-80-7422-248-1)

- 7/ **Děti – Ludvík a Anna ve vladařské reprezentaci krále Vladislava Jagellonského.** (Die Kinder – Ludwig und Anna als Bestandteil der Herrscherrepräsentation König Vladislav Jagiellos) In: Miroslav Šmied/ František Záruba (ed.): Ve službách českých knížat a králů. Kniha k počtě profesora Jiřího Kuthana. (=Opera Facultatis theologiae catholicae Universitatis Carolinae Pragensis. Historia et historia artium. Vol. XVI.) Praha 2013, s. 318–333.

(ISBN 978-80-7422-248-1)

8/ **Pražský světicí biskup Dr. Antonín Podlaha v díle medailéra Josefa Šejnosta.**

(Prager Weihbischof Dr. Antonín Podlaha im Werke des Medailleurs Josef Šejnost)

In: Miroslav Šmied/ František Záruba (ed.): Ve službách českých knížat a králů. Kniha k počtě profesora Jiřího Kuthana. (=Opera Facultatis theologiae catholicae Universitatis Carolinae Pragensis. Historia et historia artium. Vol. XVI.) Praha 2013, s. 366–378.

(ISBN 978-80-7422-248-1)

9/ **Výzdoba a vybavení kostela.** In: Milena Hauserová / Tomáš Kocourek / Štěpán Svoboda / Miroslav Šmied (ed.): **Kostel svatého Jakuba Většího v Rovné u Stříbrné Skalice / Kirche St. Jakobus der Ältere in Rovná bei Stříbrná Skalice.** Praha 2013 s. 23 – 33

(ISBN 80-260-3986-0)

10/**Sakrální architektura** In: Michaela Ottová / Petr Jindra (ed.): Obrazy krásy a spásy . Katalog výstavy Gotika v jihozápadních Čechách (společně s Veronikou Bártovou, Jiřím Kuthanem, a Františkem Zárubou) Katalogová hesla: **Horažďovice, klášterní kostel sv. Michaela archanděla a Švihov, špitální kostel sv. Jana Evangelisty** In: Obrazy krásy a spásy. Gotika v jihozápadních Čechách. Plzeň 2013, s.66 – 109, zejména 83 a 105.

11/ **Svatý Burghard – würzburgský biskup strážcem přechodu přes Apeniny.** In: Magdalena Nová / Marie Opatrná (ed.): Cultural Transfer Umělecká výměna mezi Itálií a střední Evropou. Praha 2014s. 61 – 65.

(ISBN 978-80-87922-02-6)

12/ **Svatý Palmacius – trevírský patron na Karlštejně.** In: Miroslav Šmied / František Záruba (ed.): Obrazy uctívané, obdivované a interpretované. Sborník k 60. Narozeninám profesora Jana Royta (=Opera Facultatis theologiae catholicae Universitatis Carolinae Pragensis. Historia et historia artium. Vol. XX.) Praha 2015, s. 124 – 145.

(ISBN 978-80-7422-382-2)

13/ **Relikvie Svatého Víta v Praze.** Symbol duchovních a politických vazeb českých zemí k Říši ve středověku. In: *Ecclesia docta. Společenství ducha a umění.*

K životnímu jubileu profesora Jiřího Kuthana. Magdalena Nespěšná Hamsíková / Jana Peroutková / Stefan Scholz (ed.): NLN Praha 2016, str. 62–79.

(ISBN 978-80-7422-451-5)

14/ **Proměna starého benediktinského opatství v moderní aristokratické sídlo. Ke stavebním úpravám Sázavského kláštera v 19. století.** (The Transformation of an

Old Benedictine Abbey into a Modern Aristocratic Residence. The Building Alterations to Sázava Monastery in the 19th Century.) In: *Staré a nové. Staré jako*

východisko nového, či překážka? Sborník příspěvků z mezinárodní konference studentů doktorských programů / Old and New Are Old Works of Art a Staring-point

or an Obstacle? The proceedings of the international conference for doctoral students Magdalena Nová – Marie Opatrná (ed.): KTF UK Praha 2016, str. 315–322.

(ISBN 978-80-87922-07-1)

Učebnice, populární publikace, samostatné publikace menšího rozsahu

1/ **Kostel svatého Jakuba Většího v Rovné u Stříbrné Skalice / Kirche St. Jakobus der**

Ältere in Rovná bei Stříbrná Skalice. Praha 2013 – společně s Milenou

Hauserovou,

Tomášem Kocourkem a Štěpánem Svobodou.

(ISBN 80-260-3986-0)

Edice

1/ **Korunovační řád českých králů / Ordo ad coronandum regem Boemorum.**

Praha 2009 (vydala Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta ve spolupráci s Katolickou teologickou fakultou ve vydavatelství Togga)

společně s Jiřím Kuthanem.

(ISBN 978-80-7308-266-6, 978-80-87258-09-5), 436 s.

- 2/ **Ústav dějin křesťanského umění Katolické teologické fakulty Univerzity Karlovy v Praze 2003 – 2013.** (=Opera Facultatis theologiae catholicae Universitatis Carolinae Pragensis. *Historia et historia artium. Vol. XIII.*) Praha 2013.
(ISBN 978-80-7422-247-7)
- 3/ **Svatá Anežka česká a velké ženy její doby.** Die heilige Agnes von Böhmen und die grossen Frauengestalten Ihrer Zeit. (=Opera Facultatis theologiae catholicae Universitatis Carolinae Pragensis. *Historia et historia artium. Vol. XIV.*) Praha 2013.
společně s Františkem Zárubou
(ISBN 978-80-7422-242-9)
- 4/ **Ve službách českých knížat a králů.** Kniha k poctě profesora Jiřího Kuthana. (=Opera Facultatis theologiae catholicae Universitatis Carolinae Pragensis. *Historia et historia artium. Vol. XVI.*) Praha 2013.
společně s Františkem Zárubou
(ISBN 978-80-7422-248-1)
- 5/ **Obrazy uctívané, obdivované a interpretované.** Sborník k 60. Narozeninám profesora Jana Royta (=Opera Facultatis theologiae catholicae Universitatis Carolinae Pragensis. *Historia et historia artium. Vol. XX.*) Praha 2015.
společně s Františkem Zárubou
(ISBN 978-80-7422-382-2)

Redakční práce

- 1/ Jiří Kuthan: **Splendor et Gloria Regni Bohemiae. Kunstwerke als Herrschaftszeichen und Symbole der Staatsidentität** (=Opera Facultatis theologiae catholicae Universitatis Carolinae Pragensis. *Historia et historia artium vol. VI.*) Praha 2007

(ISBN 978-80-87082-06-5), 624 s.

(příprava a redakce obrazové části publikace)

- 2/ Jiří Kuthan: **Splendor et Gloria Regni Bohemiae. Umělecké dílo jako projev vladařské reprezentace a symbol státní identity** (*Opera Facultatis theologiae catholicae Universitatis Carolinae Pragensis. Historia et historia artium vol. VII*). Praha 2008

(ISBN 978-80-87082-07-2), 592 s.

(příprava a redakce obrazové části publikace)

- 3/ Markéta Jarošová / Jiří Kuthan / Stefan Scholz (ed.): **Prag und die grossen Kulturzentren Europas in der Zeit der Luxemburger (1310–1437)**. Internationale Konferenz aus Anlaß des 660. Jubiläums der Gründung der Karlsuniversität in Prag, 31. 3.–5. 4. 2008. Prague and Great Cultural Centres of Europe in the Luxemburgois Era (1310–1437). International Conference on the occasion of the 660th anniversary of the foundation of Charles University in Prague, 31st March – 5th April 2008. Praha 2008

(ISBN 978-80-87258-10-1), 808 s.

(příprava a redakce obrazové části publikace)

- 4/ Markéta Jarošová (ed.): **Josef Cibulka ad honorem**. (=Opera Facultatis Theologiae catholicae Universitatis Carolinae Pragensis. Historia et historia artium. Vol IX.). Praha 2009.

(ISBN 978-80-87258-11-8), 200 s.

(příprava a redakce obrazové části publikace)

- 5/ Jiří Kuthan: **Královské dílo za Jiřího z Poděbrad a dynastie Jagellonců. Díl I. Král a šlechta**. Praha (vydala Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta ve spolupráci s Katolickou teologickou fakultou ve vydavatelství Togga) 2010

(ISBN 978-80-7308-313-7; ISBN 978-80-87258-12-5), 616 s.

(příprava a redakce obrazové části publikace)

- 6/ Jiří Kuthan/ Jan Royt: **Katedrála sv. Víta, Václava a Vojtěcha. Svatyně českých patronů a králů**. Praha (Nakladatelství Lidové noviny) 2011

(ISBN 978-980-7422-090-6)

(příprava a redakce obrazové části publikace)

- 7/ Jiří Kuthan: **Královské dílo za Jiřího z Poděbrad a dynastie Jagellonců. Díl II. Města, církve, korunní země.** Praha (nakladatelství Lidové Noviny) 2013.
(ISBN 978-80-7422-245-0), 815 s.
(příprava a redakce obrazové části publikace)
- 8/ Jiří Kuthan: **Benediktinské kláštery střední Evropy a jejich architektura.**
(=*Opera Facultatis Theologiae catholicae Universitatis Carolinae Pragensis. Historia et historia artium. Vol XVIII.*) Praha (nakladatelství Lidové noviny) 2014
(ISBN 978-80-7422-334-1), 360 s.
(příprava a redakce obrazové části publikace)
- 9/ Jiří Kuthan: **Aristokratická sídla v českých zemích 1780 – 1914**
Praha (nakladatelství Lidové noviny) 2014
(ISBN 978-80-7422-332-7), 711 s.
(příprava a redakce obrazové části publikace)

Výčet nejdůležitějších použitých pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů

Literatura potřebná ke studiu námi zvoleného tématu je rozmanitá a je jí především samotné literární či později vědecké dílo námi studovaných autorů. Její popis a podrobný rozbor je tedy průvodním motivem celé práce, která je vlastně postavena na v převážné míře knižně a časopisecky publikovaném literárním díle zmiňovaných osobností. Proto nebudeme na tomto místě podrobně opakovat to, co je řečeno později jinde. Vedle samotného výčtu jednotlivých historických prací a literárních děl zasluhují zmínku takové práce, které se věnují historii našeho oboru a historii dějepisectví a dějin umění obecně.

- Marie BENEŠOVÁ: Význam snu při dostavbě katedrály sv. Víta. In: Marta OTTLOVÁ / POSPÍŠIL Milan POSPÍŠIL (ed.): Proudý české umělecké tvorby 19. století: sen a ideál. Praha 1990, s. 58–62.
- Franz BOCK: Die Kroninsignien Böhmens. In: Mittheilungen der k. k. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Baudenkmale II, Wien 1857, s. 231–236.

- Franz BOCK: Der Schatz von St. Veit zu Prag. In: Mittheilungen der k. k. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der kunst- und historischen denkmale XIV, Wien 1869, s. 9–34.
- Birgitt BORKOPP: Der Aachener Kanonikus Franz Bock (1823–1899) und seine Textilsammlungen. Ein Beitrag zur Geschichte der Kunstgewerbe im 19. Jahrhundert, (disertační práce), Bonn 1991.
- Helena BUSINSKÁ (ed.): Bohuslav Balbín: Krásy a bohatství české země. Praha 1986.
- Wolfgang CORTJAENS: Kanonikus Franz Bock und die „Kleinodien des Heiligen Römischen Reiches Deutscher Nation“ (1864). In: Mario KRAMP (Hrsg.): Krönungen Könige in Aachen – Geschichte und Mythos. II. Bd. Aachen 2000, s. 768 –773.
- Karel GUTH: Msgre. Eduard Šittler. In: Časopis společnosti přátel starožitností československých v Praze XXXX. Praha 1932, s. 51.
- Josef HOBZEK: Josef Cibulka – Nástin životopisný. In: Dobroslav LÍBAL / Milada VILÍMKOVÁ (ed.): Umění věků. Sborník k sedmdesátým narozeninám profesora Josefa Cibulky. Praha 1956.
- Rudolf CHADRABA / Josef KRÁSA / Rostislav ŠVÁCHA / Anděla HOROVÁ (ed.): Kapitoly z českého dějepisu umění I. Praha 1986.
- Josef CHYTIL: Antonín Podlaha. Praha 1933.
- Karel CHYTIL: Ferdinand Lehner. Jeho působení a jeho historicko-umělecký ústav. In: Ročenka kruhu pro pěstování dějin umění za rok 1924. Praha 1924.
- Karel CHYTIL: Ferdinand Josef Lehner. Jeho působení a jeho historicko-umělecký ústav (samostatný otisk textu přednášky proslovené k desátému výročí smrti F. J. Lehnera). Praha 1925.
- Markéta JAROŠOVÁ (ed.): Professori Josef Cibulka ad honorem (= *Opera Facultatis Theologiae catholicae Universitatis Carolinae Pragensis. Historia et historia artium vol. IX.*). Praha 2009.
- Antonín KOSTLÁN: Prosazování myšlenky Akademie věd v českých zemích raného novověku (16.–18. století). In: Alena MÍŠKOVÁ / Martin FRANC / Antonín KOSTLÁN (eds.): Bohemia docta. K historickým kořenům vědy v českých zemích. Praha 2010, s. 33–57.

- Jiří KROPÁČEK: Vývoj studia a výkladu západoevropského umění středověku I. Praha 1972
- Jiří KROPÁČEK: Klášter Na Slovanech v Praze u Bohuslava Balbína. In: Jan PETR / Sáva ŠABOUK: Z tradic slovanské kultury v Čechách. Praha 1975, s. 223–230.
- Jiří KROPÁČEK: Vorstufen der böhmischen Parlerforschung im Barock. In: Anton LEGNER (Hrsg.): Die Parler und der schöne Stil 1350–1400, Bd. 3. Köln 1978, s. 1–3.
- Jan KUČERA / Jiří RAK: Bohuslav Balbín a jeho místo v české kultuře. Praha 1983.
- Jiří KUTHAN: Deset let Ústavu dějin křesťanského umění při Katolické teologické fakultě Univerzity Karlovy (2003–2013). In: Miroslav ŠMIED (ed.): Ústav dějin křesťanského umění Katolické teologické fakulty Univerzity Karlovy v Praze 2003–2013, (= *Opera Facultatis Theologiae catholicae Universitatis Carolinae Pragensis. Historia et historia artium vol. XIII.*). Praha 2013, s. 15–33.
- František KUTNAR / Jaroslav MAREK: Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví. Praha 1997.
- Jan LEBEDA: Sváteční člověk. Život biskupa Antonína Podlahy. Praha 1965.
- Ferdinand Josef LEHNER: Dějiny umění národa českého. Doba románská. Architektura I. Praha 1903
- Dobroslav LÍBAL / Milada VILÍMKOVÁ (ed.): Umění věků. Sborník k sedmdesátým narozeninám profesora Josefa Cibulky. Praha 1956.
- Anna MASARYKOVÁ: Paedagogická činnost prof. Dra Josefa Cibulky. In: Dobroslav LÍBAL / Milada VILÍMKOVÁ (ed.): Umění věků. Sborník k sedmdesátým narozeninám profesora Dr. Josefa Cibulky. Praha 1956, s. 21–24.
- Alena MÍŠKOVÁ / Martin FRANC / Antonín KOSTLÁN (eds.): Bohemia docta. K historickým kořenům vědy v českých zemích. Praha 2010.
- Karel OTAVSKÝ: Kult nástrojů Kristova umučení za Karla IV. a karlštejnská látka s anděly. In: Klára BENEŠOVSKÁ / Kateřina KUBÍNOVÁ (ed.): Emauzy. Benediktinský klášter Na Slovanech v srdci Prahy. Praha 2007, s. 72.
- Jaromír PEČÍRKA (ed.): Max DVOŘÁK: Listy o životě a umění. Dopisy Jaroslavu Gollovi, Josefu Pekařovi a Josefu Šustovi. Praha 1943, s. 82.
- Josef PEKAŘ / Antonín PODLAHA: Dějepisectví. Praha 1898.

- Magdalena POKORNÁ: Královská česká společnost nauk. In: Alena MÍŠKOVÁ / Martin FRANC / Antonín KOSTLÁN (eds.): Bohemia docta. K historickým kořenům vědy v českých zemích. Praha 2010, s. 58–144
- Dana STEHLÍKOVÁ: Dary vyšehradských kněží Národnímu muzeu v Praze. Josef František Devoty. In: Královský Vyšehrad IV. Praha 2012, s. 356–359.
- Alexandr STICH / Radek LUNGA (ed.): Jan KOŘÍNEK: Staré paměti kutnohorské. Praha 2000.
- Miroslav ŠMIED: Katolické dějepisectví a historie oboru Dějiny křesťanského umění v Čechách. In: Miroslav ŠMIED / František ZÁRUBA (ed.): Ve službách českých knížat a králů. Kniha k počtě profesora Jiřího Kuthana (= *Opera Facultatis Theologiae catholicae Universitatis Carolinae Pragensis. Historia et historia artium vol. XVI.*). Praha 2013, s. 13–27.
- Josef ŠUSTA: Dějepisectví. Jeho vývoj v oblasti vzdělanosti západní ve středověku a době nové. Praha 1946.
- Hiltrud WESTERMANN – ANGERHAUSEN / Manuela BEER (Hrsg.): 100 Jahre Schenkung Schnütgen. Eine Chronik. Köln 2006.
- Václav Vladimír ZELENÝ: Tomáš Jan Pešina z Čechorodu (Životopisná studie). In: Časopis českého muzea 58, Praha 1884, s. 3–22, 250–269, 471–497; 59, Praha 1885, s. 90–108, 226–243; 60 Praha 1886, s. 102–121, 331–357, 554–582.

Závěrečné shrnutí A_j

This paper deals with the history of the study and discipline called "History of Christian Art". It attempts to find the roots of the interest in history, sacred monuments, and national monuments of the past in the spiritual environment of the Czech lands, and its subsequent inclusion in the context of contemporary European developments of interest in art and its study.

Beginning with the oldest hagiographic texts, which are not only records of literary history, but in many cases are important in terms of references to building monuments and

artworks, among which Kristian's legend is dominant, through the texts of medieval chroniclers, Kosmas, his followers, the Chronicle of Zbraslav Monastery and chronicles from the reign of Charles IV., across the historiography of the Baroque period, which is without a doubt dominated by the work of Bohuslav Balbín and Thomas Pešina of Čechorod, and the period of national awakening, through a boom industry in the nineteenth century, when Ferdinand Josef Lehner made history with his founding work, to the culmination in the activities of representatives of the field the first half of the twentieth century, when it was represented by personalities such as Antonin Podlaha, Eduard Sittler, and Josef Cibulka.

Based on the recapitulation and subsequent description of the lives and works of individual personalities, this paper then tries to define the contribution of the spiritual state to the building of the Czech state and national identity, or, respectively, to the level of contemporary awareness of national monuments, fine art, and, we could say, to the national consciousness. Modern scientific disciplines and fields of study in the humanities at Czech colleges and universities could only have arisen on the basis of these works, which includes the Institute of Christian Art at the Catholic Theological Faculty of Charles University, which has firmly established itself after more than twelve years of existence.

Anotace ČJ

Předkládaná disertační práce pojednává o historii studijního a vědního oboru nazvaného „Dějiny křesťanského umění“. Pokouší se hledat kořeny zájmu o historii, sakrální památky, a monumenty národní minulosti v duchovním prostředí v českých zemích, a jeho následné zařazení do kontextu soudobého evropského vývoje zájmu o výtvarné umění, a jeho studium.

Počínaje nestaršími hagiografickými památkami, které nejsou pouze doklady literární historie, ale v mnoha případech jsou jejich texty důležité z hlediska zmínek o stavebních monumentech a výtvarných dílech, mezi nimiž dominuje Kristiánova legenda, přes texty středověkých kronikářů, Kosmy, jeho pokračovatelů, Kroniky zbraslavského kláštera i kronik doby vlády Kala IV., přes historiografii barokního období, jíž bezesporu dominuje dílo Bohuslava Balbína a Tomáše Pešiny z Čechorodu, a období národního probuzení, po rozmach

oboru v devatenáctém století, kdy se svým zakladatelským dílem zapsal zejména Ferdinand Josef Lehner, až po vyvrcholení činnosti představitelů oboru v první polovině dvacátého století, kdy byl reprezentován osobnostmi Antonína Podlahy, Eduarda Šittlera, a Josefa Cibulky.

Na základě rekapitulace a následného popisu životů a díla jednotlivých osobností se pak předkládaná práce snaží vymezit příspěvek duchovního stavu k budování české státní a národní identity. Respektive k míře soudobého poznání monumentů národní minulosti, výtvarného umění, a můžeme říci také národního uvědomění. Teprve na základě těchto prací, mohly vzniknout moderní vědní disciplíny a studijní obory humanitního zaměření, na českých vysokých školách a univerzitách, mezi nimiž má dnešní Ústav dějin křesťanského umění při Katolické teologické fakultě Univerzity Karlovy po více než dvanácti letech existence nepochybně své pevné místo.

Klíčová slova

Dějepisectví, dějiny umění, středověké umění, historiografie, dějiny vědy, historie oboru Dějiny křesťanského umění, barokní dějepisectví, osvěcenství, Jezuité, Piaristé, Benediktýni

Anotace v anglickém jazyce:

This paper deals with the history of the study and discipline called "History of Christian Art". It attempts to find the roots of the interest in history, sacred monuments, and national monuments of the past in the spiritual environment of the Czech lands, and its subsequent inclusion in the context of contemporary European developments of interest in art and its study.

Beginning with the oldest hagiographic texts, which are not only records of literary history, but in many cases are important in terms of references to building monuments and artworks, among which Kristian's legend is dominant, through the texts of medieval chroniclers, Kosmas, his followers, the Chronicle of Zbraslav Monastery and chronicles from the reign of Charles IV., across the historiography of the Baroque period, which is without a doubt dominated by the work of Bohuslav Balbín and Thomas Pešina of Čechorod, and the period of national awakening, through a boom industry in the nineteenth century, when Ferdinand Josef Lehner made history with his founding work, to the culmination in the

activities of representatives of the field the first half of the twentieth century, when it was represented by personalities such as Antonin Podlaha, Eduard Sittler, and Josef Cibulka.

Based on the recapitulation and subsequent description of the lives and works of individual personalities, this paper then tries to define the contribution of the spiritual state to the building of the Czech state and national identity, or, respectively, to the level of contemporary awareness of national monuments, fine art, and, we could say, to the national consciousness. Modern scientific disciplines and fields of study in the humanities at Czech colleges and universities could only have arisen on the basis of these works, which includes the Institute of Christian Art at the Catholic Theological Faculty of Charles University, which has firmly established itself after more than twelve years of existence.

Klíčová slova:

Historiography, History of Art, Medieval Art, History of Science, History Christian art History field, Baroque historiography Enlightenment, Jesuits, Piarists, Benedictine